

DOI 10.51582/interconf.19-20.02.2022.054

Павленко Руслан Валентинович

старший викладач кафедри теорії та методики навчання мистецьких дисциплін
Бердянський державний педагогічний університет, Україна

ЗАХАР МИКИТОВИЧ СИЗОНЕНКО: БІОГРАФІЯ, ТВОРЧИЙ ШЛЯХ, СПАДЩИНА

***Анотація.** в статті представлена стисла характеристика ключових моментів з нарису про життя і творчість єдиного збирача танцювального фольклору Запорізького краю Захара Микитовича Сизоненка. Окреслена цінність навчального видання Віктора Анатольовича Чміля «Танці Запорізького краю в обробці З. Сизоненка».*

***Ключові слова:** танець, фольклорний танець, народно-сценічний танець, танець Запорізького краю, видатний діяч, хореограф, балетмейстер.*

Сьогодні Україна переживає складний період становлення. Безліч політичних проблем, стрімкий рух до складу Європейського Союзу, реформування майже всіх сфер соціальної діяльності українців, війна на сході України, пандемія COVID-19 – усе це є головними тезами сьогодення. На другий план відійшли національно-патріотичне виховання підростаючого покоління, збереження та примноження національних культурних цінностей, відродження та популяризація унікальних традицій нашого народу.

Контент ЗМІ, який тримає на пульсі дані проблеми, дає зрозуміти, що за таких умов ми дедалі більше будемо поринати в обійми віртуальної інформаційної оболонки, але не будемо усвідомлювати небезпеку втрати найбагатшої спадщини українського народного мистецтва, традицій фольклору у всьому його жанровому різноманітті.

Серед багатьох культурних надбань українського народу значне місце посідає хореографічне мистецтво. Воно сприяє гармонійному розвитку особистості, укріплює фізичний стан, залучає до пізнання українських традицій та виховує почуття патріотизму.

Збережені локально до нашого часу фольклорний танець і танець

народно-сценічний, який пройшов авторську обробку балетмейстерами на більшій частині України, несуть у собі частку української культури, її побут та історію.

Серед дослідників, які займалися питаннями розвитку, становлення фольклорного та народно-сценічного танців України, можна відзначити таких фахівців, як В. Авраменко, І. Антипова, К. Балог, Л. Бондаренко, Г. Боримська, М. Вантух, К. Василенко, В. Верховинець, П. Вірський, А. Гуменюк, О. Гомон, В. Дебелій, А. Іваницький, С. Килимник, Ф. Колесса, О. Прокопенко, Я. Чуперчук, Д. Ластівка, В. Петрик, П. Сидоренко, А. Кривохижа, Ю. Станішевський та ін.

Зразки танцювальної спадщини окремих регіонів України представлено в роботах О. Бігус, Р. Гарасимчука, Д. Демків, З. Сизоненка, Б. Кокуленка, С. Легкої, О. Помпи, Б. Стаська, І. Терешко, В. Тітова, В. Шухевича та ін. У своїх працях автори висвітлюють історичний аспект становлення української хореографії, розглядають розповсюджені в Україні фольклорні танці та надають їх характеристику, описують притаманні їм рухи, костюми і регіональні особливості.

Серед проаналізованих нами робіт видатних діячів нашу увагу привернув збирач танцювального фольклору Захар Микитович Сизоненко, який займався дослідженням регіонального танцювального фольклору. Захар Сизоненко був фахівцем-хореографом, заслуга якого полягала у збиранні, художній обробці та популяризації українського танцювального фольклору Запорізького краю. Разом з тим він багато зробив для практики запису танцю та його розбору і постановки за записом.

Але коли ми почали досліджувати танцювальну культуру Запорізького краю та аналізувати присвячені роботи даному регіону, то стикнулися з низкою проблем. Виявилось, що Захар Микитович Сизоненко є єдиним збирачем танцювального фольклору Запорізького краю. Доказом цього слугує аналіз нами змісту літератури [1,2,3]. Прикладом є хрестоматія «Традиційно-побутові танці України», яка вийшла в 2019 році [2].

У хрестоматії зібрані кращі зразки фольклорного матеріалу з різних

областей України: Закарпатської, Чернівецької, Хмельницької, Волинської, Рівненської, Івано-Франківської, Тернопільської, Львівської, Чернігівської, Запорізької, Луганської, Одеської, Житомирської, Вінницької, Харківської, Полтавської, Кіровоградської.

Варіанти танців, представлені в хрестоматії «Традиційно-побутові танці України» у складі Запорізької області, були саме наробками Захара Микитовича Сизоненка, а саме «Балабинська полька», записана в 1954 році в селі Балабино Запорізького регіону від сільських танцюристок А. Петренко, В. Коренок і Д. Гордієнко. Танець виконувався під час святкових гулянь на леваді чи вулиці за будь-якої пори року. «Балабинська полька» – парний танець, у якому могла брати участь необмежена кількість виконавців. Музичний супровід – українська народна полька. У селі її називали сільською «двадцять третьою». Пари до початку танцю ставали в коло. У кожній парі виконавці (хлопець і дівчина) ставали обличчям одне до одного і боком до центра кола: дівчина правим, а хлопець – лівим. Обоє клали праві руки один одному на талію, а лівою рукою підтримували правий лікоть партнера [2, с. 204].

Наступним прикладом є танець «Гречаники (Трійчатка)», записаний у 1965 році в селі Калинівка Веселівського району із розповіді та показу 79-річної колгоспниці-пенсіонерки К. Сахно. У танці могли брати участь будь-яка кількість виконавців. Усі танцюристи вишукувались по троє: посередині – хлопець, а по боках – дівчата. Під час виконання танцю всі присутні співали народну жартівливу пісню «Пішла мати на село гречької муки добувати». Музичний розмір 2/4. Перед початком виконання танцю всі виконавці трійками ставали у два ряди навпроти [2, с 207].

Мета нашої роботи полягає в ознайомленні зацікавленої аудиторії в області фольклорного, народно-сценічного танцю з ключовими біографічними даними, творчим шляхом та спадщиною єдиного представника, видатного хореографа-фольклориста, збирача танцювального фольклору Запорізького краю Захара Микитовича Сизоненко на основі узагальнення змісту навчального видання «Танці Запорізького краю в обробці

3. Сизоненка» автором якого є Віктор Анатолійович Чміль.

Захар Микитович Сизоненко народився 6 квітня 1905 року в місті Бердянськ Запорізької області. З дев'яти років він навчався у місцевій балетній школі і через 7 років, у 1921 році закінчив її. Після закінчення балетної школи Захар Сизоненко працював на професійних сценах у різних українських колективах, опереті, естрадно-концертних програмах. У 1927 році за станом здоров'я Захар Микитович змушений був тимчасово припинити свою професійну діяльність на сцені. У 1939 року Захар Сизоненко навчався у Москві, де закінчив річні курси молодих спеціалістів-хореографів від ВЦСПС при Центральному Будинку самодіяльного мистецтва ім. Н. К. Крупської. З 1940 року і до початку війни працював балетмейстером обласного ансамблю пісні і танцю «Дніпрельстан». Після розформування ансамблю внаслідок фашистської агресії Захар Микитович перейшов на роботу у міський Палац піонерів хореографом, продовжуючи очолювати танцювальний колектив клубу ім. Дроб'язка. З 16 січня 1944 року за пропозицією обкому партії облвійськкомат Захар Микитович був направлений на посаду балетмейстера Запорізького театру імені Островського, потім обласне Управління у справах мистецтва переводить його балетмейстером у новостворений ансамбль пісні і танцю «Дніпрельстан», а з березня 1945 року балетмейстером і солістом танцювальної групи при обласному українському музично-драматичному театрі імені Щорса. У грудні 1945 року Захар Сизоненко за станом здоров'я вимушений був залишити сцену театру і перейти працювати на основне місце роботи в Запорізький обласний Будинок народної творчості методистом-хореографом.

Як майстер своєї справи, Захар Микитович з перших днів сумлінно виконував свої професійні обов'язки. Він почав вивчати стан розвитку народного хореографічного мистецтва в області. Багато роз'їжджав по селах і містах і, як досвідчений балетмейстер-постановник, корегував репертуар на місцях, підказував керівникам окремі теми сюжетних постановок, пропонував свої варіанти композицій, таким чином поповнюючи репертуар і розширюючи його тематичну різноманітність.

Особливу увагу Захар Сизоненко приділяв керівникам-початківцям. Допомагав утілювати творчі задуми, підбирати музичний супровід, розвивати виконавську майстерність, підвищувати загальну культуру учасників і взагалі надихав їх на роботу.

Слід зазначити, що у ті повоєнні роки грамотних фахівців-керівників танцювальних гуртків майже не було. Ці функції виконували в основному ентузіасти-любители. Значним кроком у вихованні таких фахівців стали постійно діючі шестимісячні, а потім десятимісячні курси при ОБНТ. Хореографічне відділення курсів очолив Захар Сизоненко. На курсах викладав один з найталановитіших хореографів області, заслужений працівник культури України Ю. Большаков.

У 1960 році Захар Микитович, уболіваючи за танцювальну культуру Запорізького краю, запрошує до Запоріжжя відомого майстра народної української хореографії М. Ромадова. М. Г. Ромадов – соліст, а згодом балетмейстер Закарпатського народного хору, працював балетмейстером-постановником в українському державному ансамблі народного танцю в період його відродження.

Захар Сизоненко допоміг М. Ромадову у вирішенні побутових питань та з працевлаштуванням за фахом. Загалом Захар Микитович допоміг багатьом хореографам з працевлаштуванням. Особливо це стосувалося вчителів ритміки у загальноосвітніх школах.

Помер єдиний збирач-фольклорист танцювального мистецтва Запорізького краю Захар Микитович Сизоненко 7 грудня 1986 року [3].

Завдяки відданості своїй професійній діяльності і співпраці з багатьма колегами-хореографами України Захар Микитович залишив після себе хореографічний скарб, який завдяки Віктору Анатольовичу Чмілю, викладачу хореографічних та режисерських дисциплін Мелітопольського училища культури, став доступний серед зацікавлених осіб народного хореографічного мистецтва в наш час. Цим скарбом є навчальне видання «Танці Запорізького краю в обробці З. Сизоненка» в лімітованому тиражі, автором якого і є Віктор Анатольович. Ця книга – результат понад двадцятирічних дружніх і творчих

стосунків Віктора Чміля та Захара Сизоненка. Зміст навчального видання складається з таких розділів: Передмова; Від автора; З.М. Сизоненко. Нарис про життя і творчість; Спогади.

Далі автором представлений перелік танців, які здебільшого були записані в селах Нижнього Подніпров'я та завчасно розділені на жанри українського хореографічного мистецтва:

1. Хороводи: «Веснянки», «Весну закликати», «Ой зав'ю вінки (перший варіант)», «Ой зав'ю вінки (другий варіант)», «Ой ходила дівчина бережком», «Подольночка», «Дощик».

2. Побутові танці: «Горлиця», «Метелиця (перша «на льоду»)», «Метелиця (друга «хатня»)», «Метелиця-завірюха», «Метелиця (четверта, сценічний варіант)», «Балабинська полька», «Ланце (Линець)», «Запорізьки козаки». Побутові танці малих форм: «Гопак», «Козачок», «Коханочка», «Чумак (перший)», «Вихор», «Перепілочка», «Торбин», «Український молодіжний».

3. Сюжетні танці: «Хортичанка», «Гречаники», «Чумак (другий)», «Чумандриха», «Новосілівська трійка», «Микола», «Подушечка», «Гарбуз», «Зайчик-чиберяйчик».

В примітках автор подає: план сцени, умовні позначення запису танців, костюми, ілюстрації.

Тож, Захар Микитович Сизоненко є унікальним у своєму роді збирачем-фольклористом танцювального фольклору Запорізького краю. Він залишив після себе спадок у вигляді теоретичного матеріалу, який повен бути розповсюджений не тільки на території Запорізької області, але й по всій території України та за її межами.

Нами була здійснена спроба донести до зацікавленої аудиторії ключові моменти з нарису життя Захара Микитовича Сизоненка, його внесок у розвиток хореографічного мистецтва Запорізького краю, а головне – ознайомити шанувальників фольклорного, народно-сценічного танцю зі структурою унікального видання Віктора Чміля «Танці Запорізького краю в обробці З. Сизоненка». На жаль, надрукувати печатний варіант оригіналу цієї

книги проблематично, а надруковані екземпляри залишаються лише у певної аудиторії. Сподіваємося, що наша стаття розширить коло прихильників до української народно-сценічної хореографії взагалі, танцювальної культури Запорізького краю зокрема.

Список джерел:

1. Гуменюк А.І. Українські народні танці. Київ: Наукова думка, 1969. 610 с.
2. Традиційно-побутові танці України: хрестоматія. Рівне: Волинські обереги, 2019. 280 с.
3. Чміль В.А. Танці Запорізького краю в обробці З. Сизоненка. Мелітополь, 2011, 340 с.